ЄВРОПА 17.11.2025 | Аршалуйс Мгдесян

Точки біфуркації

Як конфлікт між урядом Вірменії та церквою стає частиною технології політичного контролю

Тривалий конфлікт між урядом і Вірменською Апостольською Церквою перейшов у стійку політичну динаміку, де символічні жести і силовий ресурс працюють на одну мету: провести країну через виборчий цикл 2026 року з мінімальними ризиками раптової мобілізації опозиції. У логіці влади головна загроза – не самі суперники, а поява «точок біфуркації» – місць і фігур, здатних швидко перетворити розсіяне невдоволення суспільства в організований рух. Саме їх «на далеких підступах» і намагаються нейтралізувати.

Хоча ескалація протистояння світської і духовної влади Вірменії – явище недавнє, її корені лежать у післявоєнному періоді. Після війни 2020 року церква відкрито увійшла в політичну площину, публічно вимагаючи відставки прем'єра і повторивши цю вимогу навіть після його переобрання на дострокових виборах 2021 року. На цьому тлі зміцнився наратив влади про перетворення церкви на елемент опозиційної політичної інфраструктури і потенційну загрозу перед парламентськими виборами 2026 року.

Зміцнився наратив влади про перетворення церкви на елемент опозиційної політичної інфраструктури і потенційну загрозу перед парламентськими виборами 2026 року

Юридичний контур протистояння вже торкнувся верхівки церковної ієрархії. 3 жовтня суд засудив архієпископа Мікаела Аджапахяна до двох років позбавлення волі за публічні заклики до насильницької зміни влади – рішення, сприйняте в церковних колах і частині суспільства як політично мотивоване, хоча влада це заперечує. У фокусі уваги залишається і архієпископ Баграт Галстанян, який був заарештований кілька місяців тому і став однією з ключових фігур антиурядового руху після делімітації північно-східного кордону і передання Азербайджану чотирьох сіл. Йому та його прихильникам інкримінують підготовку

терактів, масових заворушень і спробу захоплення влади.

Черговий виток ескалації стався після заяв священика про примус до участі в опозиційних акціях за вказівкою єпископа Мкртича Прошяна – племінника Католикоса. Незабаром правоохоронні органи провели обшуки в єпархії, сам Прошян і більше десяти кліриків були затримані.

На це прем'єр-міністр Нікол Пашинян заявив, що дії силових структур проходять «суворо в рамках закону» і не спрямовані проти самої церкви. Однак для багатьох спостерігачів те, що відбувається, виглядає як планомірне посилення тиску на Ечміадзин – духовний центр Вірменської Апостольської Церкви. На їхню думку, мета влади – послабити вплив Католикоса Гарегіна II або навіть домогтися його відставки. У відповідь церковне керівництво звинуватило уряд у втручанні у внутрішні справи церкви і підриві суспільної довіри.

Паралельно, 26 жовтня, прем'єр-міністр відвідав літургію в храмі Ованнаванк, яку проводив позбавлений сану священик, який відкрито виступив проти Католикоса і підтримав позицію влади. Після цього храм фактично вийшов з підпорядкування Ечміадзину і став символом розриву між церковною дисципліною і політичною лояльністю. Так звичайна провінційна церква перетворилася на точку локального розколу і частину політичного поля, а конфлікт про дисципліну духовенства став боротьбою за право говорити від імені священного інституту – ресурсу, особливо важливого для впливу на частину суспільства, яка коливається.

На муніципальному рівні також посилюється тиск на опозицію. Арешт двох опозиційних мерів за давніми кримінальними справами демонструє посилення адміністративного та силового контролю. Юридично ці справи пов'язані з корупцією та порушеннями закону, але політично вони послаблюють опозиційні «опорні пункти» на місцях і знижують ризик появи локальних лідерів, здатних стати центрами масової мобілізації.

Формально дотримуються закони, але одночасно нейтралізуються потенційні точки

Для влади це частина логіки «запобігання біфуркацій»: формально дотримуються закони, але одночасно нейтралізуються потенційні точки консолідації протесту.

консолідації протесту

Паралельно посилюється інформаційна війна: компромати на кліриків, аудіозаписи і скандальні заяви перетворюють церкву на поле передвиборчої боротьби. Навіть якщо джерела є спірними, сама реакція влади закріплює норму використання компромату як політичного інструменту.

У конфлікт втягуються і зовнішньополітичні наративи: з'являються звинувачення у зв'язках окремих архієпископів з Росією. Вбудовування подібних сюжетів надає конфлікту геополітичного контексту і фактично пов'язує тиск на церковну ієрархію із завданням послаблення російського впливу в регіоні, що знижує репутаційні витрати такої лінії для влади в очах Заходу.

Режим «запобігання біфуркацій» проявляється і в організаційній практиці правлячої партії. За вісім місяців до виборів сформовано передвиборчий штаб «Громадянського договору» на чолі з керівником апарату прем'єра Араїком Арутюняном з агітаційним блоком. Для молодої демократії такий ранній запуск є нетиповим: він знижує ймовірність імпровізацій, дозволяє вибудувати вертикаль ухвалення рішень і заздалегідь «зашиває» вразливі місця кампанії, не залишаючи часу для появи нових центрів мобілізації.

На тлі затяжної боротьби за вплив впадає в очі парадокс: ні під час затримань єпископів, ні після публікації компроматів і резонансних літургій не виникло помітної вуличної мобілізації – ні у прихильників церкви, ні у її опонентів. За даними опитувань, церква зберігає високий рівень довіри – близько 60 відсотків, тоді як підтримка влади коливається в діапазоні 15-25 відсотків. Але ці рейтинги майже не конвертуються у фізичну участь: масова енергія витіснена апатією, підживлюваною з 2020 року поразками, спірними компромісами щодо кордону з Азербайджаном і незавершеними протестними циклами. Важливо враховувати структурну особливість вірменського суспільства: лояльність до церкви як інституту стабільно висока, тоді як довіра до окремих ієрархів помітно нижча. У цьому сенсі Вірменія відрізняється, наприклад, від Грузії, де високий інституційний авторитет церкви підкріплений персональною довірою до патріарха.

Така тактика може працювати в короткостроковій перспективі, знижуючи

Таким чином, влада використовує розрив між високою довірою до інституту церкви і низькою довірою до окремих ієрархів. Конфлікт переводиться в юридичну площину, де акцент робиться на порушеннях окремих священиків, а не на самій церкві. У

невизначеність і ціну електоральної перемоги за рахунок апатії

такій логіці низька явка і апатія населення стають інструментами мінімізації ризиків: достатньо мобілізувати своє ядро і не дати опозиції створити єдиний центр протесту.

Така тактика може працювати в короткостроковій перспективі, знижуючи невизначеність і ціну електоральної перемоги за рахунок апатії. Але в довгостроковій перспективі зростає ризик керованості: що менше соціальна легітимність, то дорожче підтримання порядку і вища залежність від адміністративних і силових інструментів – з відповідними витратами для економіки, політичної конкуренції та зовнішньої стійкості. Але хто замахується так далеко, коли на носі вибори і ціна програшу на них занадто висока.

Аршалуйс Мгдесян

Аршалуйс Мгдесян (Arshaluis Mghdesyan) – журналіст, політичний оглядач і ведучий онлайн-телебачення CivilNet